Emro Science and Education
International open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz

OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 2 No. 2 (2026) · "Milliy statistika tizimida yangi bosqich: barqaror rivojlanish maqsadlari, xalqar... DOI: 10.5281/zenodo.24320139

"MILLIY STATISTIKA TIZIMIDA YANGI BOSQICH: BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI, XALQARO STANDARTLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR"

INFRATUZILMANI MOLIYALASHTIRISHDA ZAMONAVIY MEXANIZMLARDAN FOYDALANISH MASALALARI

YARBAZAROV SHAVKAT BUTAYEVICH
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mustaqil izlanuvchi

Infratuzilma loyihalari iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, ijtimoiy xizmatlar, transport va davlat xizmatlarining asosini tashkil etadi hamda umumiy ijtimoiy farovonlik va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi. Biroq, bunday muhim tashabbuslarni moliyalashtirishda, ayniqsa qarz kapitalidan samarali foydalanishda jiddiy qiyinchiliklar mavjud. Qarz kapitalidan oqilona foydalanish infratuzilma loyihalarining hayotiyligi va barqarorligini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, bu esa cheklangan soliq byudjetlari doirasida ko'zlangan maqsadlarga erishish imkonini beradi. Infratuzilmani moliyalashtirishning hozirgi holati sezilarli moliyaviy to'siqlarni aks ettiradi, bu esa odatda loyihaning muvoffaqiyatligiga putur yetkazishi mumkin bo'lgan xarajatlar va kechikishlarga olib keladi. Hukumatlar va tashkilotlar bu muammolarni hal qilish uchun innovatsion strategiyalarni tobora ko'proq izlayotgan bir paytda, qarz kapitalini optimallashtirish mexanizmlaridan foydalanish dolzarblik kasb etadi.

Qisqacha aytganda, infratuzilma loyihalarining iqtisodiyotni rivojlantirishdagi ahamiyati umume'tirof etilgan bo'lsa-da, qarz kapitalidan samarali foydalanishga erishish yo'llari turlicha. Xatarlarni boshqarish tamoyillari, barqarorlik tashabbuslari va texnologik innovatsiyalarning uyg'unlashuvi hozirda infratuzilmani rivojlantirishni qiyinlashtirayotgan moliyaviy to'siqlarni bartaraf etish imkoniyatini beradi. Ushbu strategiyalarni amalga oshirishga intilayotgan manfaatdor tomonlar paydo bo'lishi bilan, o'rnatilgan tadqiqotlarga asoslangan moslashuvchan tuzilmalarning ahamiyati davlat infratuzilmasini moliyalashtirishda kapitaldan samarali foydalanishni rag'batlantirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Davlat-xususiy sheriklik (DXSH) infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish uchun strategik asos bo'lib, u o'ziga xos qiyinchiliklar bilan birga turli afzalliklarni ham taqdim etadi. Qarz kapitalidan foydalanish samaradorligi DXSH bitimlari doirasida, asosan, moliyaviy va operatsion xatarlarni davlat va xususiy manfaatdor tomonlar o'rtasida taqsimlash orqali sezilarli darajada oshadi. Ikkala sektorning kuchli tomonlaridan foydalangan holda, DXSH resurslarni optimallashtirishga, davlat sektoriga tushayotgan yukni kamaytirishga va loyihalarni amalga oshirish muddatlarini tezlashtirishga olib kelishi mumkin. Biroq, ushbu hamkorlikning

Published: 05.06.2026

Cite this article: Yarbazarov Shavkat Butayevich (2026). Infratuzilmani moliyalashtirishda zamonaviy mexanizmlardan foydalanish masalalari. Emro Science and Education, 2(2). https://doi.org/10.5281/zenodo.24320139

© 2026 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

murakkabligi tavakkalchilikning adolatli taqsimlanish mexanizmlarini kafolatlash uchun puxta boshqaruv va samarali shartnomaviy munosabatlarni talab qiladi. Davlat va xususiy subyektlar loyihalarning muvaffaqiyatiga to‘sqinlik qilishi va pirovard natijada qarz kapitali samaradorligiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan noto‘g‘ri yo‘naltirilgan rag‘batlantirish bilan bog‘liq yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan qiyinchiliklarni yumshatish uchun lozim darajada tekshirish o‘tkazishlari va maqsadlarni muvofiqlashtirish jarayonida ishtirok etishlari kerak.

O‘zbekiston infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish strategiyalari bo‘yicha adabiyotlarda o‘rganilayotgan va joriy etilayotgan turli xil samarali usullar mavjud. Ushbu strategiyalar orasida davlat-xususiy sheriklik (DXSh) va islomiy moliyalashtirish investitsiyalarni jalb qilish va infratuzilmani rivojlantirishning muhim yo‘nalishlari sifatida namoyon bo‘lmoqda. Qarajanova va hamkasblari (2024) transport tarmoqlari, energetika va aloqa kabi muhim sohalarga yo‘naltirilgan investitsiyalar O‘zbekiston infratuzilmasini modernizatsiya qilishning ajralmas qismi ekanligini ta’kidlaydilar. Ularning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, DXSh orqali xususiy subyektlarni jalb qilish nafaqat loyihalarni amalga oshirish samaradorligini oshiradi, balki hukumatning moliyaviy yukini yengillashtiradi va shu bilan moliyalashtirishga yanada xilma-xil yondashuvga imkon beradi.

O‘zbekistonning innovatsion moliyalashtirish strategiyalari uchun istiqbolli ssenariyga qaramay, ushbu usullarning iqtisodiy rivojlanishga mumkin bo‘lgan ta’siridan to‘liq foydalanish uchun hal qilinishi kerak bo‘lgan bir qator muammolar saqlanib qolmoqda. Asosiy to‘siqlarga tartibga solish cheklovlari, investorlarning ishonchsizligi va institutsional salohiyatning yetarli emasligi kiradi (Islombekova va Toshkentov, 2023-yil). Ushbu muammolar odatda xususiy sektorning ishtirokiga to‘sqinlik qiladi, DXShning moliyalashtirish mexanizmi sifatidagi samaradorligini cheklaydi. Bundan tashqari, islom moliyasidagi murakkabliklar - O‘zbekiston islomiy merosi kontekstida ularning katta salohiyatiga qaramay - manfaatdor tomonlar duch kelishi kerak bo‘lgan qo‘shimcha to‘siqlarni keltirib chiqarmoqda (Muhammad va Xudoybergenova, 2023).

Davlat-xususiy sheriklik loyihalarida qarz kapitali orqali ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish obyektlari normal faoliyat yuritishida zarur bo‘lgan qurilish, rekonstruksiya yoki texnikaviy qayta qurollantirish (DXSh loyihasi va smeta hujjatlarini ishlab chiqish va ekspertizasini o‘tkazish, asbob-uskunalar xarid qilish, qurilish-montaj va boshqa ishlar o‘tkazilishini o‘z ichiga olgan holda) hamda boshqa asosiy fondlarni shakllantirish va shu bilan bog‘liq bo‘lgan jarayonlarni moliyalashtirish imkoni mavjud bo‘ladi. Loyihalarni qarz kapital orqali moliyalashtirish bir qancha afzallik va kamchiliklarga ega hisoblanadi.

masala bo‘lib qolmoqda. XMTlarning moliyaviy hissalari sezilarli bo‘lsa-da, ularning barqaror natijalarga erishishdagi samaradorligi bahs-munozaralarga sabab bo‘lmoqda. Tanqidchilarning ta’kidlashicha, XMT tomonidan moliyalashtiriladigan infratuzilma loyihalari ba’zan mahalliy va milliy ustuvorliklarga mos kelmaydi. Loyihalar haddan tashqari texnokratik va ular xizmat ko‘rsatmoqchi bo‘lgan jamoalarning ijtimoiy-iqtisodiy voqeliklaridan uzilgan deb qabul qilingan holatlar mavjud. Bu uzilish infratuzilmadan yetarli darajada foydalanilmasligiga va aholining loyihalar hamda ular uchun mas’ul bo‘lgan muassasalarga bo‘lgan ishonchi pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, XMTlar mahalliy manfaatdor tomonlar bilan hamkorlikni yaxshilashi, loyihalar nafaqat moliyaviy maqsadlarga erishishini, balki maqsadli jamoalardagi ijtimoiy-madaniy xususiyatlarni ham hisobga olishini ta’minlashi zarur.

Bundan tashqari, rivojlanayotgan mamlakatlarda XMT ishtirokining siyosiy oqibatlari sinchkovlik bilan o‘rganishni talab etadi. Infratuzilmani moliyalashtirish ko‘pincha qabul qiluvchi mamlakatning siyosiy-iqtisodiy vaziyatiga bog‘liq bo‘ladi. XMTlar, odatda, loyihalarni tasdiqlash va amalga oshirishga ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan murakkab siyosiy sharoitlardan o‘tishlari kerak. Ba’zi hollarda, ularning boshqaruv va institutsional rivojlanishga urg‘u berishi beixtiyor hukumatlarning siyosiy maqsadlariga mos kelishi mumkin, bu esa shaffoflik va javobgarlik masalasida xavotirlarni keltirib chiqaradi. Ushbu holat loyihalarni taqsimlashda tengsizlikka olib kelishi mumkin, bu esa marginal aholi hisobiga siyosiy jihatdan bog‘liq guruhlarni afzal ko‘rishga sabab bo‘ladi. XMTlar infratuzilma muammolarini samarali hal qilishi uchun ularning moliyaviy maqsadlarini inklyuzivlik va demokratik javobgarlikka sodiqlik bilan muvozanatlashi muhimdir.

Infratuzilmani moliyalashtirishda XMI aralashuvining iqtisodiy oqibatlari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bir tomondan, yaxshi amalga oshirilgan infratuzilma loyihalari iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirish, ish o‘rinlarini yaratish va hayot sifatini yaxshilash imkoniyatiga ega. Masalan, yaxshilangan transport tarmoqlari savdoni osonlashtirishi va bozorga kirishni yaxshilashi mumkin, bu esa mahalliy iqtisodiyotga foyda keltiradi. Boshqa tomondan, XMIlar tomonidan qabul qilingan moliyaviy model davlatlarning rivojlanishi uchun qarzning barqarorligi to‘g‘risida xavotirlar tug‘dirishi mumkin. Mamlakatlar infratuzilmani moliyalashtirish uchun katta miqdorda qarz olganliklari sababli, ular qarzni qaytarish majburiyatlari ko‘proq investitsiyalarga to‘sqinlik qiladigan yoki iqtisodiy qiyinchiliklarga olib keladigan xavfli vaziyatlarga tushib qolishlari mumkin. Muammo infratuzilmani moliyalashtirishning pragmatik bo‘lishini ta’minlash, rivojlanish ehtiyoji va fiskal mas’uliyatni muvozanatga keltirishdan iborat.

So‘nggi yillarda XMI tomonidan moliyalashtiriladigan loyihalarga barqarorlikni joriy etish bo‘yicha o‘zgarishlar kuzatilmoqda. Iqlim o‘zgarishi rivojlanayotgan mintaqalarda infratuzilma va iqtisodiy barqarorlik uchun katta xavf tug‘dirmoqda va xalqaro moliya institutlari barqaror va chidamli yechimlarni ilgari surishdagi o‘z rolini tan ola boshladi. Qayta tiklanadigan energiya manbalari, iqlimga chidamli infratuzilma va ekologik barqaror amaliyotlarga ustuvor ahamiyat beradigan tashabbuslar tobora keng tarqalmoqda. Ushbu o‘zgarish nafaqat infratuzilmaning bevosita ehtiyojlarini qondiradi, balki investitsiyalarning hayotiyligi va uzoq muddatli barqarorligini ham hisobga oladi, rivojlanayotgan mamlakatlarning manfaatlarini global barqarorlik maqsadlariga moslashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, xalqaro moliya institutlarining mamlakat taraqqiyotida infratuzilmani moliyalashtirish muammolarini hal qilishdagi roli ta’sir, samaradorlik, siyosiy dinamika va iqtisodiy natijalarning murakkab o‘zaro ta’siri bilan tavsiflanadi. XMIlar resurslarni safarbar qilish va rivojlanishni rag‘batlantirish qobiliyatiga ega bo‘lsa-da, ularning samaradorligi mahalliy manfaatdor tomonlar bilan haqiqiy hamkorlikni yo‘lga qo‘yish va loyihalarning milliy ustuvorliklarga mos kelishini ta’minlash qobiliyatiga bog‘liq. Ularning ishtiroki uchun siyosiy oqibatlar mavjud tengsizliklarni kuchaytirmaslik uchun shaffoflik va inklyuzivlikka sodiqlikni talab qiladi. Shuningdek, infratuzilmani moliyalashtirishning iqtisodiy oqibatlari chuqur bo‘lsa-da, rivojlanayotgan mamlakatlarga tobora o‘zaro bog‘liq dunyoda gullab-yashnash imkonini beradigan barqaror amaliyotlarga ehtiyotkorlik bilan yondashish kerak. Nihoyat, ushbu sohadagi XMIlarning uzluksiz rivojlanishi infratuzilmani rivojlantirish va rivojlanayotgan mintaqalarda barqaror iqtisodiy o‘sishni keng miqyosda izlash uchun asos bo‘ladi.

Tahlil davri oralalig‘ida Xalqaro moliya institutlari roli oshganligini kuzatish mumkin, xususan, Yevropa Tiklanish va Taraqqiyot Banki (EBRD) va Osiyo Taraqqiyot Banki (ADB) tomonidan investitsiyalar yildan yilga oshib borgan. Osiyo Taraqqiyot Banki sarmoyalari 2024-yilga kelib 4.1 milliard dollarga yetib, EBRD dan yuqoriga ko‘tarilgan, bu esa Osiyo bozorining infratuzilma rivojiga bo‘lgan qiziqishini ifodalaydi.

Markaziy Osiyo infratuzilmasi barqaror ravishda xalqaro investitsiyalar jalb qilmoqda, ayniqsa Qozog‘iston va O‘zbekiston kabi yetakchi iqtisodiyotlar asosiy ko‘rsatkichlarni qayd etgan. Xalqaro moliya institutlari investitsiyalari oshib borayotgan bo‘lsa-da, mintaqa ichida nomutanosiblik mavjud, ya’ni yirik davlatlarga katta mablag‘ yo‘naltirilgan, kichik davlatlarga esa nisbatan kam sarmoya yo‘naltirilmoqda. Pandemiya yillarida (2020-2021) investitsiyalarning o‘sish sur’ati pasaygan, biroq keyingi yillarda tiklanish kuzatilgan. Osiyo Taraqqiyot Bankining mintaqadagi ta’siri ortib bormoqda, bu esa Markaziy Osiyo infratuzilmasining Osiyo mintaqasiga integratsiyalashayotganini ko‘rsatadi. Shu

sababli, Markaziy Osiyo davlatlari o‘z iqtisodiy va infratuzilma rivojlanishini jadallashtirish uchun xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirishi lozim. Ayniqsa, kichik iqtisodiyotga ega mamlakatlarga ko‘proq investitsiyalar jalb qilish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqish zarur hisoblandi.

Xulosa qilib aytganda, turli tadqiqotlar natijalarining umumlashmasi shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda innovatsion moliyalashtirish strategiyalarini amalga oshirish nafaqat infratuzilmani yaxshilash, balki iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirish va barqarorlikni ta’minlash uchun istiqbolli salohiyatga ega. XMI, DXSH va boshqa innovatsion moliyaviy vositalar kabi strategiyalardan foydalangan holda, O‘zbekiston ushbu metodologiyalarning integratsiyasi ideal ravishda uzoq muddatli istiqbolda dolzarb ekologik muammolarni hal qilgan holda o‘sishni saqlab qolishga qodir bo‘lgan dinamik va diversifikatsiyalangan iqtisodiyotga olib kelishi mumkin bo‘lgan muhim bosqichda turibdi. O‘zbekistondagi o‘ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy sharoitda infratuzilmani moliyalashtirishga puxta o‘ylangan va strategik yondashuv natijasida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan ko‘p qirrali jihatlar iqtisodiyotni yanada rivojlanishiga o’z hissasini qo‘shadi.

FOYDALANILGAN ADABOYOTLAR RO‘YXATI

1. Bobir o‘g’li, Botirov Shohjahon. ECONOMIC TRANSFORMATION IN THE NEW UZBEKISTAN: OPPORTUNITIES, CHALLENGES, AND PROGRESS. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ 21.7 (2023): 84-93.

2. Ruziev, Kobil. Uzbekistan’s development experiment: An assessment of Karimov’s economic legacy. Europe-Asia Studies 73.7 (2021): 1303-1329.

3. Kosimov, Sardor. ENHANCING SMALL BUSINESS GROWTH THROUGH EFFECTIVE INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT: A COMPREHENSIVE ANALYSIS. Economics and Innovative Technologies 11.3 (2023): 302-314.

4. Azizova, Malikha. The Impact of Innovation on the Growth of Economic Competitiveness in Uzbekistan.

STATISTIKA KAFEDRASI
— Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti —